

Роман Іваничук – майстер історичного роману

Віртуально-інформаційній стенд з циклу «Літературний календар»

Світ історичних романів Іваничука – це світ великих пристрастей, народна історія, безконечна дорога у вічному часі. Це українська доля у символічних образах, це мальви-квіти з України, черленим вином пролита на рідну землю кров, яка зарясніла кетягами калини, добута з каменю вода, що тамувала духовну спрагу народу.

Як прозаїк Іваничук абсолютно індивідуальний і неповторний. Такого відданого історичній тематиці митця в українській літературі не було, який би так професійно, глибоко, зі смаком і умінням осучаснював історію.

Народився 27 травня 1929 року на Гуцульщині у селі Трач Косівського району Івано-Франківської області. Освіту здобув у Коломийській гімназії. Цей період, як і саму гімназію, він згодом з любов'ю описав в автобіографічному творі „Благослови, душе моя, Господа...” (1993 р.). Саме тут, на мальовничій Коломийщині, ще змалку запричастився з чистих джерел літературного слова Івана Франка, Лесі Українки, Юліана Опільського, Гната Хоткевича. В самих надрах гуцульського простолюду зростав талант майбутнього письменника, що виховувався в атмосфері новелістичної школи В. Стефаніка, яким захоплювався батько письменника – сільський учитель і його літературний наставник.

Вищу освіту здобував у Львівському державному університеті ім. І. Франка на факультеті української філології, який закінчив у 1957 р. Літературний дебют відбувся у студенському альманасі університету, де опублікував свою першу новелу „Скиба землі”, яку схвально зустріли читачі та критики. Уже цим він заявив про себе як непересічний майстер слова.

Молодого письменника захоплювало громадське життя, праця викладача української мови і літератури, і звичайно, творчість, яка знову принесла успіх.

Перша збірка малої прози „Прут несе кригу” (1958 р.) привернула увагу читачів. Можливо, саме через те, що письменник щоразу показував себе по-різному, не повторюючись, у кожній наступній новелі. Сюжети творів Р. Іваничука: „Не рубайте ясенів”, „Під склепінням храму” (обидві — 1961 р.), „Тополина заметіль” (1965 р.), „Дім на горі” (1969 р.) не є новелістичними.

„Новина” тут пов’язана не з екстраординарними ситуаціями чи драматичними моментами в житті героїв, а, найчастіше, із зміною настрою героя-оповідача.

З 1963 р. впродовж трьох десятиліть письменник працює у редакції журналу „Жовтень”, який згодом було переіменовано на „Дзвін”, завідує відділом прози.

Р. Іваничук пройшов дуже нелегку школу життя. Він великою мірою належить до письменників-шістдесятників, які змінили духовну атмосферу в Україні. Саме в той час він заглиблює свій погляд в часи давноминулі, як пристрасний сучасник, мислитель і патріот свого народу, який у своїй творчості охопив майже всі найважливіші періоди історії України. Його дивом минули репресії 60-х років. Письменник звертається до історичної прози, яка швидко принесла йому заслужене визнання. З-під його пера з’явився роман „Мальви” (1968 р.), один із найвідоміших романів раннього періоду творчості. Михайло Косів, який називав автора своїм „хрещеним батьком”, згадував: „Написати „Мальви” в той час було все одно, що причепити тризуб на лацкан піджака”.

У тому ж році письменник написав ще один роман „Журавлиний крик”, опублікувати який тоді було неможливо. До читачів цей твір йшов майже двадцять років.

А далі були ще історичні романи, серед яких „Черлене вино” (1976 р.), „Вода з каменю” (1982 р.), „Шрами на скалі”(1986 р.), „Бо війна війною” (1991 р.), „Орда” (1992 р.), „Ренегат”, „Євангеліє від Томи” (1993 р.). Про своє життя Роман Іваничук розповів в автобіографічному творі «Благослови, душе моя, Господа...» (1993). Високохудожні твори митця високо поціновані. За роман „Манускрипт з вулиці Руської” йому було присуджено премію ім. А. В. Головка (1978 р.), згодом за романи „Вода з каменю” та „Четвертий вимір” удостоєнний Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1985 р.).

Його творчість також відзначена літературною премією Міжнародної фундації Омеляна і Тетяни Антоновичів. Критики стверджують, що ця премія є українською Нобелівською нагородою.

*«Українська історична романістика стала
подібною до води, яку привозять у місцевість,
де джерела пересохли»*

Р. Іваничук

Світ історичних романів Іваничука – це світ великих пристрастей, народна історія, безконечна дорога у вічному часі. Це українська доля у символічних образах, це мальви-квіти з України, черленим вином пролита на рідну землю кров, яка зарясніла кетягами калини, добута з каменю вода, що тамувала духовну спрагу народу.

Як прозаїк Іваничук абсолютно індивідуальний і неповторний. Такого відданого історичній тематиці митця в українській літературі не було, який би так професійно, глибоко, зі смаком і умінням осучаснював історію.

Як літератор Роман Іваничук виховувався на традиціях новелістики В. Стефаніка, яким захоплювався батько письменника, сільський учитель і перший його літературний наставник. Впливало також те, що народився Р. Іваничук недалеко від Стефанікового села, теж на Покутті, що на Коломийщині, і вчився у Коломийській гімназії (цей період, як і саму гімназію, він згодом із любов'ю описав в автобіографічному творі «Благослови, душе моя, Господа...»).

У 1968р. Роман Іваничук опублікував свій перший історичний роман «Мальви», який приніс письменникові величезний успіх у читачів і шалену партійну, ідеологічну критику, бо в ньому була вперше поставлена проблема збереження національної самосвідомості, яка пізніше, з подачі Ч. Айтматова в його романі «І понад вік триває день» («Буранний полустанок»), одержала назву манкуртства. Правда, в інтерпретації Іваничука ця проблема скоріше мала назву яничарства, недаремно й первісна назва роману була «Яничари».

Згадаємо, що яничарами в султанській Туреччині називали солдат регулярної піхоти, створеної в XIV ст. з військовополонених, у тому числі з християн, обернених у мусульманство. Історія свідчить, що напади яничар відзначались надзвичайною жорстокістю. Часто після проходження яничарського війська від селищ залишались лише грудки попелу. Причини такої жорстокості психологи пояснюють тим, що захоплені в дитячому віці й виховані без батьківського тепла, зате в щирій подяці Османській імперії слов'янські хлопчики в кожному поході демонстрували свою відданість сулейману. Вони не могли мати жалості, бо з дитинства їм прищеплювали думку про те, що їхні родові корені — то найбільші вороги, яких неодмінно слід позбутись. Ось, як про це говорить Р.

Іваничук устами героя роману — яничара-Аліма, коли тому здалося, що чаушлар (наглядач за поведінкою яничарів у бою) спостерігав у битві за його діями: «...так, чаушлар не зводить саме з нього погляду. І тільки з нього. А в тому погляді — старе недовір'я, а той погляд мовчки вимовляє найогидніше слово: «Козак, козак, козак!» Алім відчув тепер гостріше, ніж будь-коли, як він ненавидить те плем'я, яке його породило!.. Це слово іноді доводило юнака до сказу, він не раз вихоплював ятаган із піхви, щоб:.. Та не було під руками того козацького племені, яке хотілося вирубати дощенту.»

Дія в романі «Мальви» відбувається у середині XVII ст. — напередодні та під час національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького. Це історія життя полонянки з України Марії, її поневіряння на чужині з дочкою Соломією, яку вона вже тут, у Криму, назвала Мальвою, сподіваючись, що виживе дочка, як вижили занесені вітрами з українських степів квіти. Попутно Марія мріє знайти свого сина, який ще в Україні малим хлопцем був викрадений циганами, як і багато інших слов'ян, з метою продажу на невольничих ринках Туреччини або Кримського ханства. Але, розшукуючи колись втраченого сина, Марія втрачає на чужині й дочку, бо вона, закохавшись, стає дружиною Кримського хана Іслам-Прея. Всі ці події змальовані в той час, коли Україна протистояла двом державам-загарбникам: Османській імперії та Кримському ханству, що воюють проти України силами її дітей. Якщо уважніше придивитись до образу Марії, то можна відзначити, що вона є уособленням самої України, яка оплакує страшну долю своїх дітей. Автор вибирає ім'я Марія не випадково, адже воно має нагадати про страждання Божої Матері, яка також пережила трагедію втрати дитини. (Цікаво, щодо змалювання України в образі матері на ім'я Марія звертались багато українських поетів та письменників: Т. Шевченко «Марія», М. Хвильовий «Я (Романтика)», Улас Самчук «Марія», І. Драч «Чорнобильська мадонна» та багато інших. Тому використання цього імені в творі є доволі символічним.) Завершується роман епізодом, як Марія намагається повернутись на рідну землю: «Пустіть мене, яничари, пустіть свою матір за мур Перекопський, в мене грамота від хана. Заробляла ж її тяжко, усе спрдала для неї: Бога свого, дітей своїх і здоров'я. Мушу вмерти на тій землі, де коноплі по стелю, а льон по коліна, де мальви вище соняхів ростуть — білі, голубі й червоні...».

Спочатку Р. Іваничук назвав свій роман «Яничари», але така назва могла викликати підозру цензури, бо натякала на національний аспект, тому з «маскувальною» метою автор замінив її на «Мальви». Як тільки роман було надруковано, ще не встигли з'явитися рецензії, як усна й письмова партійна

критика за спецзавданням «згори» проголосила «Мальви» ідеологічно шкідливим «історичним романом без історії». Що ж так налякало в романі партійних працівників? На той час страшним та небезпечним було саме звернення до національної історії, утвердження ідеї любові до рідної землі і народу як виміру соціальної та моральної вартості людини, бо це могло спровокувати в українців бажання відтворити могутню колись Українську державу.

У цьому ж 1968р. Р. Іваничуком був написаний іще один роман «Журавлиний крик». Але після скандалу з появою «Мальв» годі було навіть думати про можливість його опублікування, тому твір дійшов до читачів через двадцять років. Роман розповідає про життя різних верств Російської імперії другої половини XVIII ст., останні роки існування Запорізької Січі, змальовує образ її кошового Петра Калнишевського, показує історичні шляхи України. У творі зображено багато реальних осіб: Г. Потьомкін, Г. Сковорода, родина Капністів, О. Радищев, А. Головатий, К. Розумовський, Л. Бетховен та інші. Одну з провідних

думок твору розкривають такі рядки роману: «Чим житиме народ, коли в нього не стане зброї, а до мислі не привчили? Загине він,— каже Сковорода. — А щоб цього не трапилось, учитися треба: кожную мить, кожен день розум свій будити,— він же безмежний. А коли народ матиме його хоча б у головах окремих людей, то уподібниться він кременеві, в якому затаївся вогонь».

У романі «Манускрипт з вулиці Руської» показано зародження ідеї визвольної війни, майбутньої Хмельниччини, у Львові кінця XVI — початку XVII ст., а в творі «Вода з каменю» йдеться про «будителів» національної пам'яті — «Руську трійцю»: Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича, Якова Головацького, які в 30-х рр. XIX ст. уперше в Західній Україні стали писати літературні твори народною мовою.

Тема суду історії, нащадків і власної совісті над людиною, її життям і вчинками, сповіді, звіту «історичної» людини перед народом, прийдешнім, є провідною і для роману «Шрами на скалі» (1986). У романі поєднано три часові плани: епоха І. Франка, часи Д. Галицького і сучасність. Остання доба пов'язана з особою автора, який, приїхавши в Урич, колишню твердиню Галицько-Волинської землі, де любив бувати Франко, шукає слідів напису на честь Франкового ювілею і розповідає про геніального поета.

Заглиблення в історичне минуле свого народу, спільні події й герої, символічні образи, провідні ідеї, передовсім, найголовніша — ідея любові до рідної землі й народу як смислу існування людини об'єднують усі романи Р. Іваничука в один цикл, в один великий роман про рідну історію. Людина в його творах духовно пов'язана з тим часом, в якому вона живе, пронизана його плином, і він зумовлює її поведінку і її мету. Саме через випробування в досягненні цієї мети людина й розкривається в творах Романа Іваничука.

У цілому історичній прозі письменника притаманні гостросюжетність, оригінальність стильових прийомів, поєднання елементів художньої фантастики, коріння якої слід шукати в національному фольклорі, з правдивістю та історичною достовірністю.

Впродовж майже півстоліття творчої діяльності письменника вийшло близько шістдесят книг, понад двадцять історичних романів, читаючи які можна мандрувати часом і простором, відкриваючи для себе незвідані сторінки української історії. Роман Іваничук не ставив і не ставить за мету написати певну кількість романів. Працював і продовжує плідно працювати на літературній ниві не задля кількості, його просто підганяє час, магію якого збагнув, переступивши поріг нового тисячоліття. Працює, як зізнається сам, більш потужніше і завзятіше, ніби хоче виправдати своє життя у новому тисячолітті: 8 книг за останні 7 років. Серед них „Саксаул у пісках” (2000 р.), „Вогненні стовпи” (2003 р.), „Через перевал” (2004 р.), „Нещоденний щоденник” (2005 р.) та ін. У кожен новий твір Іваничук вкладає всю душу. Не став винятком і політичний роман „Країна ірредента” (з латини — „Поневолена країна”), дія котрого охопила всю історію України ХХ сторіччя. Газетно-журнальні публікації про ці твори видруковані у журналах „Дивослово” за 2006 № 9, 2003 № 11, „Дзвін” за 2004 № 5/6, газеті „Літературна Україна” за 2005 21 квіт.

2011 рік — це рік виходу нової книжки автора «Хресна дорога».

У 2012 році письменник видав історичний роман «Торговиця», що став 21-м

історичним романом, присвячений своєму рідному місту — Коломиї. Головний герой "Торговиці" Олесь Шамрай має реального прототипа — це брат письменника, який старший від нього на два роки. У книзі розкрито історію того, що пережило покоління автора від 30-х років минулого століття під час польської та радянської окупацій, розказано про здобуття довгожданої Незалежності. Описано духовне й політичне життя маленького містечка Коломия. Герої твору — українці, що одружувалися чи «водилися» з поляками або з євреями. Книга просякнута колумійською колоритністю, цікава та оптимістична. Автор зобразив «живі» діалоги, правдиві

ситуації, що дає змогу читачам дізнатися, «як то воно було тоді жити»... «Все описане в "Торговиці" я бачив власними очима. Все пережив сам. Звичайно, в романі є різні персонажі, домисел — сюжет вигаданий. Але те, що відбувалося на Коломиїщині, відтворено правдиво. Дивно, що книжка про локальну коломийську подію розійшлася по всій Україні і найбільше — в Києві. Видав "Торговицю" Михайло Слабошпицький у "Ярославовому Валі". Він же й написав мені, що сталося дивовижне: на київському книжковому базарі її брали десятками. Тепер це трапляється рідко. То за советів за історичними романами черги стояли. Все було про радісне колгоспне життя, про партію, а тут — щось для духу, для пам'яті історичної.» (З інтерв'ю Романа Іваничука DT.UA. – <http://gazeta.dt.ua/CULTURE/pismennik-roman-ivanichuk-tyurma-mene-ominula-ale-ckuvannya-trivalo-tak-dovgo-scho-ya-do-togo-zvik.html>).

У травні 2013 року презентував нову книгу «У корчмі Лисого Мацька».

Пропонована читачеві книжка складається з трьох частин, а ліпше сказати, історій, різних і сюжетно, і жанрово, – втім, єднає ті три історії спільна канва: щоденні письменницькі пошуки – характеру людини, сутності явища, ваги слова. Повість «Як тиха ніч пов'є долину...» – то спогади про роки студій у Львівському університеті і

військової служби на Малому Кавказі, про час пізнавання цінності людських стосунків, вартості власної праці. Повість «За синім океаном» реставрує враження від кілька місячного перебування письменника у складі української (тоді – советської) делегації в ООН. А в однойменній з цілою книжкою історії «У корчмі Лисого Мацька» Роман Іваничук ділиться з читачем сокровенними таємницями своєї майстерності.

Твори автора перекладено, зокрема, французькою, литовською, грузинською, вірменською, таджикською, польською, чеською, словацькою, угорською, румунською, німецькою, французькою, англійською мовами, що, безперечно, свідчить про надзвичайну цікавість і важливість його творів.

Роман Іваничук є прикладом служіння літературі, духовності. Своєю творчістю утверджує благородство вищих мистецьких принципів, тому що досяг тих високих сфер людського духу, за яким починається безсмертя. Володимир Яворівський писав: «Він не відступав від ідеї, душі, чесності».

Титули, нагороди та премії

Герой України (з врученням ордена Держави, 22.01.2009 – за самовіддане служіння Україні, значний особистий внесок у духовне відродження Української держави, плідну літературну і громадську діяльність).

Орден Трудового Червоного Прапора.

Орден «За заслуги» III ступеня (12. 1998).

Орден «За заслуги» II ступеня (9.2006).

Відзнака Президента України - ювілейна медаль «20 років незалежності України» (19.08.2011 р.).

Премія імені А. Головка (1979).

Державна премія УРСР ім. Т. Г. Шевченка (1985).

Заслужений діяч культури України.

Більше читайте тут:

- Слабошпицький М. Роман Іваничук. Літературно — критичний нарис. — К., 1989.
- Андрусів С. Роман Іваничук // історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. / За ред. В.Г. Дончика. — К., 1998. — Кн. 2.
- Іваничук Р. «Благослови, душе моя, Господа...» — Львів, 1993.
- Мельник О. Магія слова Романа Іваничука / О. Мельник // Урядовий кур'єр. – 2008. – 15 трав. – С. 8-9.
- Бічуя Н. Роман Іваничук : світ зловив мене, і я тішуся тим // Дзвін. – 1999. – № 7. – С. 128-137.
- Шевченко А. Духовний вимір прози Р. Іваничука / А. Шевченко, М. Слабошпитцький // Дивослово. – 1999. – № 5. – С. 54-58.
- [Іваничук Роман. Життя та творчість](#) // Бібліотека Української Літератури
- [Біографія Романа Іваничука](#)
- [Письменник Роман Іваничук: "Тюрма мене оминула, але цькування тривало так довго, що я до того звик"](#) // Інтер'ю Романа Іваничука DT.UA
- [Роман Іваничук: Все мусить завершитися перемогою](#)
- [Документальний фільм телеканалу "НТА" про патріарха української історичної прози Романа Іваничука.](#) Автор — Степан Грицюк.
- [Роман Іваничук. Манускрипт з вулиці Руської.](#)
- [Роман Іваничук. Вода з каменю. Саксаул у пісках \(збірник\)](#)
- [Роман Іваничук. Вогненні стовпи](#)
- [Роман Іваничук. Черлене вино. Манускрипт з вулиці Руської \(збірник\)](#)
- [Роман Іваничук. Країна Ірредента. Злодії та Апостоли \(збірник\)](#)
- [Роман Іваничук. Четвертий вимір. Шрами на скалі \(збірник\)](#)
- [Роман Іваничук. Журавлиний крик](#)
- [Роман Іваничук. Бо війна – війною... Через перевал \(збірник\)](#)